

ВОЛОДИМИР АВТОНОМОВИЧ ГРІНЧЕНКО

Народився 15 липня 1900 р. в с. Мохурівка Диканського повіту на Полтавщині. Вищу освіту отримав у Катеринославському інституті народної освіти. Одночасно працював у місцевому історико-археологічному музеї. Приймав участь у Дніпрельстанівській археологічній експедиції. Аспірант Українського інституту матеріальної культури, згодом завідувач відділом рабовласницького суспільства Харківського історичного музею. З 1936 р. працює в Центральному історичному музеї в м. Києві, а в 1937 р. - виконуючий обов'язки директора. З 1938 р. - завідуючий фондами Інституту археології. 18 квітня 1939 р. заарештований як член націоналістичної організації. Засуджений 17 жовтня 1939 р. до п'яти років ВТТ. В 1947 р. повернувся до роботи в Інститут археології. Помер 19 квітня 1948 р. Реабілітований 18 липня 1956 р.

Наукові інтереси Володимира Автономовича Грінченка визначилися на початку 1920-х років. Тоді, маючи за плечима усього два десятка літ (народився 15 липня 1900 р. в с. Мохурівка Диканського повіту), він обійняв посаду лаборанта археологічного відділу Центрального пролетарського музею Полтавщини¹.

В музеї на той час працювали відомі науковці, самовіддані дослідники рідного краю В. М. Щербаківський, М. Я. Рудинський, К. В. Моценко, В. М. Верховинець, О. К. Тахтай, М. І. Гавриленко, Ф. П. Попадич, В. О. Щепотьєв. Разом з ними В. А. Грінченко взяв участь у комплексній історико-етнографічній експедиції в с. Яреськи Шишацького району. Пізніше під керівництвом М. Я. Рудинського, він обстежував неолітичні поселення на узбережжі р. Псьол, проводив археологічні розвідки на нижній Ворсклі, Кременчуцькому та Кобеляцькому повітах. Справжньою школою для майбутнього вченого стала його участь в археологічній експедиції, яка займалася дослідженням пам'яток черняхівської культури в урочищі Таранів Яр поблизу с. Мачухи Полтавського району. Нею також керував М. Я. Рудинський. За його порадою В. А. Грінченко вирішив продовжити

освіту і вступив до Катеринославського інституту народної освіти. Одночасно влаштувався на роботу у місцевий історико-археологічний музей².

Роки, проведені в Катеринославі важливий етап в становленні В. А. Грінченка як фахівця. Завдяки підтримці, мудрому і тактовному наставництву Д. І. Яворницького, він увійшов до кола визначних археологів України. Далеко не останню роль в цьому зіграла безпосередня участь молодого дослідника в Дніпрельстанівській археологічній експедиції, яка об'єднала навколо себе такі авторитети як Д. І. Яворницький, М. О. Макаренко, М. Я. Рудинський, П. І. Смолічев та інших. Співпраця з ним стала для В. А. Грінченка виявом особливого довір'я, яке він сповна виправдав своєю наполегливою працею. Досить сказати, що в 1928-1931 рр. В. А. Грінченко керував розкопками 33 з 99 археологічних об'єктів, досліджених експедицією³.

Характеризуючи результати його роботи, академік ВУАН Д. І. Яворницький в 1932 р. писав, що вони "...цілком самостійні і відповідають науковим вимогам як з боку методологічного, так і описового". "Під час роботи, - продовжував один з патріархів історичної науки, - В. А. Грінченко виявив ініціативу, розшукавши і дослідивши об'єкти виняткового значення (Кичкаський скарб, канцирська керамічна мануфактура та ін.)"⁴

Практичні заняття археологією відкривали В. А. Грінченку широкі можливості для наукової роботи. Тому, отримавши диплом про вищу освіту, він відразу вступає до аспірантури при Українському інституті матеріальної культури. Як видно з рішення пленуму УІМК від 31 грудня 1932 р., підписаного директором інституту О. С. Федоровським, В. А. Грінченко успішно виконував покладені на нього наукові плани, користувався повагою у колег⁵.

Високу оцінку отримала робота В. А. Грінченка на посаді завідуючого відділом рабовласницького суспільства Харківського історичного музею. Маючи високий рівень теоретичної підготовки, досвід практичної роботи в

галузі археології та музеєзнавства, він зумів за короткий час підготувати до відкриття експозицію відділу, яка привернула увагу широких кіл громадськості. Не залишає ніяких сумнівів висновок щодо неї інспектора у справах музеїв Управління мистецтв при РНК В. М. Знойка, який назвав В. А. Грінченка одним з найбільш висококваліфікованих музейних працівників України⁶.

Цілком закономірним стало і запрошення В. А. Грінченка в 1936 р. до Києва на роботу у Центральний історичний музей. Директор музею Левкович на початку 1937 р. відзначив його "здібності до глибокої науководослідної та організаційно-керівної роботи". Тому стає зрозумілим призначення Володимира Автономовича в лютому 1937 р. виконуючим обов'язки директора музею. 11 квітня 1937 р. відповідний наказ підписав народний комісар освіти України В. П. Затонський⁷.

З головою поринувши в роботу, В. А. Грінченко, безперечно, не чекав, що в серпні-вересні 1937 р. на сторінках газет "Пролетарська правда" та "Комсомолец України" з'являться статті, в яких він звинувачуватиметься в розпорошенні музейних експонатів, переслідуванні старих спеціалістів, зловживанні службовим обов'язком⁸. На їх підставі, навіть не перевіривши викладені факти, НКО республіки 5 жовтня 1937 р. звільнив В. А. Грінченка з роботи⁹.

Відлучений від улюбленої справи, необґрунтовано звинувачений, В. А. Грінченко тяжко захворів - не витримало серце. Лише на початку 1938 р. він підвівся з ліжка, подав заяву з проханням прийняти на роботу в академічний Інститут археології. Та влаштуватись туди він зміг лише після втручання органів прокуратури, які повідомили про безпідставність висунутих раніше звинувачень.

В Інституті археології В. А. Грінченка призначили завідуючим фондами, доручили в стислі терміни забезпечити консервацію, реставрацію, класифікацію численних археологічних знахідок. Одночасно з цим Володимир Автономович повернувся до наукової роботи, підготував

ряд цікавих розвідок про взаємозв'язки східних слов'ян і Візантії. Однак, передати їх до друку не встиг.

18 квітня 1939 р. В. А. Грінченко був заарештований. Його звинуватили у контрреволюційній діяльності, участі в антирадянській націоналістичній організації, інших вигаданих вчинках і злочинах. Потягнулися довгі і виснажливі допити. Але він мужньо і непохитно стояв на своєму, відкидаючи всі висунуті звинувачення. Так і не отримавши, а вірніше, не вибивши зізнання, слідчий склав звинувачувальний висновок. З нього випливало, що з 1934 р. В. А. Грінченко був активним учасником антирадянської української націоналістичної організації, знав, що на чолі її стоять якісь високі посадові особи, розділяв їх погляди щодо колоніального статусу України і необхідності її відторгнення від СРСР, вів шкідницьку діяльність на ниві музейного будівництва.

Залишалося чекати вироку. Довго з вірою у добро і справедливість очікував його В. А. Грінченко. Не втратив надії навіть тоді, коли отримав постанову Особливої наради при НКВС СРСР від 17 жовтня 1939 р., яка визначала йому суворе і несправедливе покарання - п'ять років виправно-трудових таборів.

Відбувши покарання, В. А. Грінченко не зміг повернутися в Україну - йшла війна, і таких як він у райони, наближені до військових дій, тоді не допускали. Змушений був до кінця 1946 р. залишитися працювати в Управлінні табору. Лише в 1947 р. повернувся до сім'ї. У Києві зустрів колишніх колег по Інституту археології, отримав запрошення на роботу. На той час в інституті якраз вирішувалось питання про розкопки пам'яток біля с. Мачухи, у дослідженні яких В. А. Грінченко брав участь ще в 1924 р. Здавалось, життя поступово входило в свою нормальну колію. Однак, не все було так просто. Інструкції забороняли В. А. Грінченку проживати в Києві. Органи внутрішніх справ відмовили вченому навіть у тимчасовій прописці в столиці України. Довелося Володимирі Автономовичу, влаштувавшись в Інститут археології, в лютому 1948 р. їхати за його завданням "в м. Полтаву

для вивчення археологічних матеріалів і відповідної літератури в Полтавському музеї". Працювати тут довго, однак, не вдалося. 19 квітня 1948 р. розкраяне серце Володимира Автономовича Грінченка зупинилося назавжди¹⁰.

Вже після смерті дослідника буде оцінена його наукова спадщина, побачить світ цікава праця "Пам'ятка VIII ст. коло с.Вознесенки на Запоріжжі" (1950 р.)¹¹. Пройдуть роки і 18 липня 1956 р. президія Київського обласного суду прийняла рішення про припинення справи В. А. Грінченка. Прийшла, хоча із запізненням, така жадана реабілітація...

---

¹ Державний архів Служби безпеки України (далі - ДА СБУ). - Спр. 36371 ФП.-Арк. 6, 118.

² Супруненко А. Б. Археологические исследования Полтавского краеведческого музея (к 100-летию со дня основания)//Археологические исследования на Полтавщине.-Полтава, 1990.-С. 17.

³ ДА СБУ. - Спр. 36371.-Арк. 83.

⁴ Там само.-Арк. 230.

⁵ Там само.-Арк. 310.

⁶ Там само. - Спр. 40218 ФП.-Арк. 27.

⁷ Там само. - Спр. 36371 ФП.-Арк. 178, 200, 232.

⁸ Див.: Пролетарская правда.-1937.-15 августа; Комсомолец Украины.-1937.-9 вер.

⁹ ДА СБУ. - Спр. 36371 ФП.-Арк. 115.

¹⁰ Там само.-Арк. 142, 155-158, 215, 244, 308-311.

¹¹ Див.: Археологія.-1950.-Вип. III.

Нестуля О.О.